

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ,
ΝΕΥΡΟΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΑΚΡΙΒΕΙΑΣ "ΚΩΣΤΑΣ ΣΤΕΦΑΝΗΣ"
Διευθυντής: Ομ. Καθηγητής ΕΚΠΑ Χ. Χ. Παπαγεωργίου

ΣΚΕΠΤΙΚΟ – Σύνοψη ερευνητικού πρωτοκόλλου

Κοινότητες που Νοιάζονται | COMMUNITIES THAT CARE-Greece 2023

Έρευνα για τη ανάδειξη των παραγόντων που συνδέονται με την υιοθέτηση συμπεριφορών υψηλού κινδύνου από τους/τις εφήβους στην κοινότητα

Πληροφορίες και διευκρινήσεις σχετικά με το σχεδιασμό της έρευνας

ΕΠΙΨΥ-ΕΚΤΕΠΝ | τηλ. 210 6170848 / 6170014, 6977 288669

Ιουλία Μπάφη (ibafi@ektepn.gr), Τάσος Φωτίου (ananstasios.fotiou@epipsi.gr)

1. ΣΚΟΠΟΣ, ΣΗΜΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η «Έρευνα για την ανάδειξη των παραγόντων που συνδέονται με την υιοθέτηση συμπεριφορών υψηλού κινδύνου από τους/τις εφήβους στην κοινότητα» αποτελεί το ερευνητικό σκέλος του προγράμματος Κοινότητες που Νοιάζονται (στο εξής Έρευνα ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΝΟΙΑΖΟΝΤΑΙ), το οποίο αφορά α) τη μελέτη και την ανάδειξη των παραγόντων (προστατευτικών και κινδύνου) που συνδέονται με την υιοθέτηση (ή μη) από τους/τις εφήβους μιας συγκεκριμένης περιοχής συμπεριφορών υψηλού (για την υγεία και ευεξία) κινδύνου, με απώτερο στόχο β) τον επακόλουθη στοχευμένο σχεδιασμό και υλοποίηση παρεμβάσεων πρόληψης.

Συγκεκριμένα, το ερευνητικό σκέλος του προγράμματος ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΝΟΙΑΖΟΝΤΑΙ διερευνά:

- την αντικοινωνική συμπεριφορά (επιθετικότητα, εμπλοκή σε καυγάδες κτλ.) και τη χρήση νόμιμων και παράνομων ουσιών (π.χ., παραδοσιακά και ηλεκτρονικά τσιγάρα, κατανάλωση οινοπνευματωδών, παράνομες και άλλες ουσίες) των εφήβων μιας περιοχής,
- τις στάσεις τους απέναντι σε περιστάσεις αντικοινωνικής συμπεριφοράς και χρήσης ουσιών που ενδέχεται να βιώσουν στην περιοχή που ζουν και
- τις αντιλήψεις τους για το πόσο η αντικοινωνική συμπεριφορά και η χρήση ουσιών στην περιοχή τους γίνεται αποδεκτή (έχει κανονικοποιηθεί) από την κοινότητα (γειτονιά), την οικογένεια (γονείς, μεγαλύτερα αδέρφια), τους/τις ομοτίμους (φίλους/ες, συμμαθητές/ριες, παρέα γενικότερα), το σχολείο (κανόνες, ποινές).

Η Έρευνα ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΝΟΙΑΖΟΝΤΑΙ αποτελεί το ελληνικό σκέλος του διεθνούς προγράμματος Communities That Care, ενός ολοκληρωμένου προγράμματος για την πρόληψη της συμπεριφοράς υψηλού κινδύνου για την υγεία από τους/τις εφήβους, με έμφαση την αντικοινωνική συμπεριφορά και τη χρήση ουσιών.

Το Communities That Care αναπτύχθηκε από τους J. David Hawkins και Richard F. Catalano του Πανεπιστημίου της Ουάσιγκτον και έχει εφαρμοστεί σε πολλές κοινότητες σε διάφορα μέρη του κόσμου.

Ο βασικός στόχος ενός προγράμματος Communities That Care είναι να βοηθήσει με ουσιαστικό τρόπο τις τοπική κοινότητα (π.χ., τους/τις επαγγελματίες πρόληψης και προαγωγής της υγείας) να αναγνωρίσουν τις συμπεριφορές και τις ανάγκες των νέων της περιοχής τους και να αναπτύξουν στοχευμένες παρεμβάσεις προγράμματα πρόληψης που θα βοηθήσουν στη μείωση προβλημάτων, όπως η χρήση καπνού και ουσιών, η κατανάλωση αλκοόλ, η αντικοινωνική συμπεριφορά και η εγκληματικότητα. Αναπόσπαστο σκέλος ενός προγράμματος Communities That Care αποτελεί η διενέργεια έρευνας στη συγκεκριμένη κοινότητα με στόχο τη διερεύνηση των παραγόντων κινδύνου και των προστατευτικών παραγόντων που συνδέονται με την νεανική αντικοινωνική συμπεριφορά και τη χρήση ουσιών.

2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

2.1. Ερευνητικός σχεδιασμός

Η έρευνα ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΝΟΙΑΖΟΝΤΑΙ ανήκει στην κατηγορία των ερευνών επισκόπησης συγχρονικού τύπου. Σχεδιάζεται να πραγματοποιηθεί την περίοδο Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου 2023 και θα περιλαμβάνει τη μαζική χορήγηση και την ατομική συμπλήρωση ανώνυμου ερωτηματολογίου μέσα στη σχολική αίθουσα Γυμνασίων και Λυκείων συγκεκριμένων δήμων/περιοχών της Αττικής και της Θεσσαλονίκης.

2.2. Συμμετέχοντες

Η έρευνα θα διενεργηθεί στα σχολεία από τρεις (3) δήμους/περιοχές της Αττικής και σε έναν (1) της Θεσσαλονίκης που επιλέχθηκαν με κριτήριο τα (θεωρητικά) διαφορετικά κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού τους (δειγματοληψία σκοπιμότητας).

Στους τέσσερις αυτούς δήμους, θα προσκληθούν να συμμετάσχουν όλα τα δημόσια Γυμνάσια και Λύκεια (ενιαία, ΕΠΑΛ) και -μέσα σε κάθε ένα από αυτά- το σύνολο των μαθητών που θα βρίσκονται στο σχολείο κατά την ημέρα διενέργειας της έρευνας—μαθητές και μαθήτριες ηλικίας 13-18 ετών.

2.3. Ερευνητικό εργαλείο

Το ερωτηματολόγιο που θα χορηγηθεί (υποβάλλεται ως ξεχωριστό αρχείο) αποτελεί μετάφραση και προσαρμογή του αντίστοιχου ερωτηματολογίου του προγράμματος Communities That Care που υποχρεωτικά πρέπει να χρησιμοποιηθεί προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι της μέτρησης.

Το ερωτηματολόγιο έχει σχεδιαστεί με αποκλειστικό σκοπό την ανάδειξη των προστατευτικών παραγόντων και των παραγόντων κινδύνου που συνδέονται με την αντικοινωνική συμπεριφορά και τη χρήση ουσιών στους εφήβους μιας συγκεκριμένης περιοχής ούτως ώστε να μπορούν να σχεδιαστούν προληπτικές παρεμβάσεις που να βασίζονται στις πραγματικές συνθήκες και ανάγκες μιας περιοχής.

Η ιδιαιτερότητα του ερωτηματολογίου (που δίνει και μια προστιθέμενη αξία στην έρευνα) είναι ότι η κάθε θεματική τους ενότητα περιλαμβάνει κλίμακες για την υπολογιστική ανάδειξη του ρόλου των προστατευτικών παραγόντων και των παραγόντων κινδύνου.

2.4. Χρονική διάρκεια και διαδικασία διεξαγωγής της έρευνας

Η συλλογή των δεδομένων («χορήγηση» των ερωτηματολογίων) θα πραγματοποιηθεί την περίοδο Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου 2024.

Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου θα γίνεται στην αίθουσα διδασκαλίας. Για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, το κάθε τμήμα του σχολείου που θα συμμετάσχει στην έρευνα θα διαθέσει 2 (δύο) διαδοχικές διδακτικές ώρες, μιας μόνο σχολικής ημέρας, εντός του ωρολογίου προγράμματος.

3. ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΕΙΣ ΗΘΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ

Η έρευνα ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΝΟΙΑΖΟΝΤΑΙ έχει σχεδιασθεί να διασφαλίζει τους κανόνες ηθικής και δεοντολογίας για τέτοιου είδους ερευνητικούς σχεδιασμούς, σύμφωνα και με την κείμενη νομοθεσία. Ειδικότερα, έχουν προβλεφθεί τα ακόλουθα:

- Ενημερωμένη προφορική συναίνεση των διοικήσεων των σχολικών μονάδων
- Ενημερωμένη γραπτή συναίνεση γονέων/κηδεμόνων: Η έρευνα απευθύνεται σε ανήλικους/ες μαθητές/ριες και ως εκ τούτου έχει προβλεφθεί διαδικασία για την εξασφάλιση της ενημερωμένης συναίνεσης των γονέων/κηδεμόνων των μαθητών/ριών του σχολείου.
- Ενημερωμένη γραπτή συναίνεση μαθητών: Την ημέρα της διενέργειας της έρευνας, πριν από τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, στους μαθητές (των οποίων οι γονείς έχουν συναινέσει στη συμμετοχή τους) θα δοθούν προφορικά και γραπτώς πληροφορίες για το σκοπό και τη σημασία της έρευνας, τη διαδικασία, τους λόγους για τους οποίους είναι σημαντική η συμμετοχή τους, τους τρόπους διασφάλισης της ανωνυμίας και της εμπιστευτικότητας των απαντήσεών τους, την απουσία κινδύνων, τον προαιρετικό χαρακτήρα της συμμετοχής τους, καθώς και τη δυνατότητα διακοπής της συμπλήρωσης

οποιαδήποτε στιγμή χωρίς να πρέπει να το αιτιολογήσουν και χωρίς να έχουν επιπτώσεις. Θα τους ζητηθεί ακολούθως να επιλέξουν εάν συμφωνούν ή δεν συμφωνούν για τη συμμετοχή τους στην έρευνα.

- Ανωνυμία: Το ερωτηματολόγιο έχει δημιουργηθεί με τρόπο ώστε να εξασφαλίζει την ανωνυμία του σχολείου/τμήματος και των απαντήσεων των μαθητών/ριών.
- Ιδιωτικότητα κατά τη συμπλήρωση: Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου θα γίνεται υπό την πολύ διακριτική παρουσία του/της εκπαιδευτικού ή του/της συνεργάτη/ιδας του ΕΠΙΨΥ.
- Εμπιστευτικότητα: Με την ολοκλήρωση της διαδικασίας συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου, τα ανώνυμα ερωτηματολόγια θα μεταφερθούν αμέσως στο ΕΠΙΨΥ, όπου και θα φυλάσσονται για τα επόμενα στάδια της έρευνας. Μόνο το εξουσιοδοτημένο προσωπικό του ΕΠΙΨΥ θα έχει πρόσβαση στην ηλεκτρονική βάση που ακολούθως θα δημιουργηθεί. Οι στατιστικές αναλύσεις θα γίνουν για το σύνολο της περιοχής, όχι για το κάθε σχολείο, τάξη ή τμήμα.
- Κίνδυνοι από τη συμμετοχή: Επιστημονικές έρευνες σχετικά με τη χρήση ουσιών σε μαθητές διενεργούνται από το 1970 στις ΗΠΑ και από το 1980 στον υπόλοιπο κόσμο (και στην Ελλάδα). Στο βαθμό που δύναται να γνωρίζει η ερευνητική ομάδα του ΕΠΙΨΥ πουθενά από τη σχετική βιβλιογραφία δεν προκύπτει ότι η συμμετοχή των εφήβων σε σχολικές έρευνες σχετικά με την αντικοινωνική συμπεριφορά ή τη χρήση ουσιών ενέχει κινδύνους για τη μετέπειτα συμπεριφορά τους, συμπεριλαμβανομένων των «κινδύνων» υιοθέτησης αντικοινωνικής συμπεριφοράς ή εισόδου στη χρήση ή πειραματισμού με νέες ουσίες.
- Δυνατότητα της -χωρίς συνέπειες- αποχώρησης
- Εναρμόνιση της διαδικασίας με άρθρα της Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού

4. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Φορέας εκπόνησης της έρευνας στην Ελλάδα: Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγείας, Νευροεπιστημών & Ιατρικής Ακριβείας (ΕΠΙΨΥ) 'ΚΩΣΤΑΣ ΣΤΕΦΑΝΗΣ' www.epipsi.gr / Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά (ΕΚΤΕΠΝ) www.ektepn.gr. Η υλοποίηση της έρευνας γίνεται σε συνεργασία με τα Κέντρα Πρόληψης των Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας των συγκεκριμένων περιοχών.

Επιστημονική ευθύνη έρευνας στην Ελλάδα: Ιουλία Μπάφη, Ψυχολόγος MSc, Επιστημονική Υπεύθυνη του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης & Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά στο ΕΠΙΨΥ. Τ: 210 6170 848, -014, E: ibafi@ektepn.gr

Εκτελεστική ευθύνη υλοποίησης έρευνας στην Ελλάδα: Αναστάσιος (Τάσος) Φωτίου, Διδάκτωρ Ιατρικής Σχολής ΕΚΠΑ, Επιστημονικό και ερευνητικό στέλεχος ΕΠΙΨΥ. Τ: 210 6170 849, -014, E: ananstasios.fotiou@epipsi.gr

Επιστημονική εποπτεία έρευνας στην Ελλάδα: Άννα Κοκκέβη, Ομοτιμ. Καθηγήτρια Ιατρικής Σχολής του Εθνικού & Καποδιστριακού Παν/μίου Αθηνών, Μέλος ΔΣ ΕΠΙΨΥ. Τ: 210 6170 804, -805, E: akokkevi@med.uoa.gr